

УДК: 334.72: 631.17; DOI: 10.31388/2519-884X-2020-41-132-140

Збарський В.К., д.е.н., професор
zbarsky@ukr.net

Буряк Р.І., д.е.н., професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ruslan1212@ukr.net

ФОРМУВАННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Анотація. Досліджено основні тенденції оснащення матеріально-технічної бази фермерських господарств. Окреслено стан та перспективи розвитку матеріально-технічної бази, яка б відповідала світовим стандартам та сучасним вимогам щодо новітніх технологій. Зростання рівня фондозабезпеченості сільськогосподарства, відповідність складу основних засобів кра- щим світовим зразкам, розвиток на інноваційній основі техніко-технологічного потенціалу сільськогосподарського виробництва є першочерговим стратегічним завданням. Розкрито та обґрунтовано важливість формування матеріально-технічної бази аграрного підприємства у практичному значенні.

Ключові слова: матеріально-технічна база, основні засоби, матеріальні ресурси, модернізація, відтворення, ефективність, формування.

JEL code classification: O18, Q12, Q19

Zbarsky VK, Doctor of Economics, Professor
zbarsky@ukr.net

Buryak RI, Doctor of Economics, Professor,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
ruslan1212@ukr.net

FARMS' MATERIAL AND TECHNICAL BASE FORMATION

Abstract. Problem. Machine-tractor fleet (MTF) is an important component of the resource base of agricultural enterprises, which provides mechanization of production processes and largely determines the level of productivity and efficiency of production activities. Modern economic conditions are characterized with a reduction in the number of basic equipment's types, a high level of physical and moral wear and tear of MTF, resulting in increased load on agricultural machinery, increased duration of mechanized work. The share of material costs in the structure of production costs reached 70%, more than half of which are the costs of operating the machine-tractor fleet.

At the same time, in recent years the demand for agricultural products has been increasing, which cannot be met without using modern technologies and modern equipment. However, the effectiveness of equipment's updating and usage, in modern conditions, is also influenced with such factors as the lack of a scientific approach to planning and organizing the usage of agricultural enterprises' technical means. When solving problems of increasing the level of usage and loading equipment, and also strategic planning, are almost not used the methods of mathematical modeling. The above-indicated determines the need to search the scientifically reasonable approaches for ensuring the appropriate level of technical support and rational usage of technical resources by agricultural enterprises.

The purpose of the research is to deepen the theoretical and methodological foundations and develop practical recommendations for organizational and economic measures to ensure the effective usage of machine and tractor fleet by agricultural enterprises.

Methods. During the research process were used the monographic method and a method of the theoretical analysis. Methods of analysis and synthesis were also used. The method of generalization was used in the process of forming conclusions based on the research's results.

Results. We consider that from the numerous lists of indicators which characterize the efficiency of the farms' machine-tractor fleet, it is advisable to use such following: the utilization rate of tractors; coefficient of readiness of tractors; average annual output of the tractor fleet of the mechanized unit, conditional reference hectares; operating costs, thousand UAH per one reference tractor. The effectiveness of the agricultural machinery usage is formed under the influence of a number of factors: climatic, technical and economic, organizational and managerial factors of the macro environment of agricultural formations, purposeful influence on the system which will allow realizing reserves of MTF productivity growth in specific conditions.

Scientific originality. The factors' classification of efficiency usage of farms' machine-tractor fleet, which were united in the following groups, was offered: organizational-production (natural-climatic, technical-economic, organizational-administrative) and external factors of macro environment; their maintenance and interrelation were disclosed; directions of influence on usage efficiency were substantiated, which will allow to timely detect the trends in their change and purposefully management of them. The essence of "machine-tractor fleet" concept from the standpoint of ensuring the optimal term of technological processes was specified.

Conclusions. The efficiency of the machine-tractor fleet's usage, as an economic category, characterizes its ability to provide the productivity growth of social work in agriculture. Because of the machine-tractor fleet belongs to the subsystem of auxiliary production of agricultural enterprise, we believe, that the criteria of MTF's effectiveness is to fulfill the needs of crop and livestock industries in mechanized work with minimal costs for optimal agronomic works.

Key words: material and technical base, fixed assets, material resources, modernization, recreation.

Постановка проблеми. Пріоритетні напрями розвитку сільського господарства мають фокусуватися на розв'язанні проблем, які в сукупності дозволять забезпечити конкурентоспроможність галузі та її прогресивний розвиток в складних умовах сучасних трансформаційних процесів економіки України, серед яких важливе місце посідають проблеми матеріально-технічної бази та ефективності її використання. Сьогоднішній стан машинно-технологічного комплексу у сільському господарстві України не забезпечує інноваційно-інвестиційний розвиток аграрних підприємств. Більше 80% тракторів, комбайнів та іншої техніки у них знаходяться в експлуатації понад 15 років. Зменшення кількості тракторів, комбайнів та інших самохідних машин призвело до відставання у технічному забезпеченні розвитку матеріально-технічної бази від аналогічних показників передових країн світу.

Ступінь вивчення проблеми. Особливостям функціонування аграрних підприємств та підвищенню економічної ефективності їх матеріально-технічної бази присвячені праці вітчизняних і зарубіжних вчених та фахівців: В. Г. Андрійчука, Я. К. Білоуська, В. І. Бойка, І. А. Бланка, М. Блауга, О. В. Вишневецької, Я. С. Гукова, О. В. Захарчука, Г. Н. Коливанова, Ю. О. Лупенка, М. М. Моголової, Г. М. Підлісецького, А. П. Покин'ячереда, П.Т. Саблука та ін.

Водночас окремі аспекти цієї багатопланової проблеми залишаються дискусійними і потребують подальшої розробки. Зокрема, набуває актуальності розвиток поглядів на економічну категорію «матеріально-технічна база» з урахуванням галузевих аспектів та структурних особливостей фермерського господарства. Недостатньо опрацьованим є

питання щодо оптимізації матеріально-технічної бази аграрних підприємств з врахуванням фактору особливостей регіону та методів забезпечення її ефективного функціонування на різноманітних організаційно-ієрархічних рівнях.

Мета і задачі дослідження. Метою статті є обґрунтування теоретико-методичних основ і розробка практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення розвитку матеріально-технічної бази фермерських господарств для забезпечення економічної ефективності їх діяльності.

Власні дослідження. Матеріально-технічна база – частина виробничого потенціалу фермерських господарств, оскільки засоби виробництва, які використовують люди у процесі операційної діяльності, і є частиною капіталу фермерського господарства. За своїм натуральним складом матеріально-технічна база фермерських господарств охоплює засоби і предмети праці. Сюди належать необоротні активи (машини, обладнання та інші технічні засоби, робоча і продуктивна худоба, багаторічні насадження тощо), оборотні активи (засоби захисту рослин, мінеральні добрива, насіння, корми, сировина, паливо тощо). Основою визначальним чинником їх функціонування та комбінації є земля – масштаби землекористування та якість земельних угідь. Праця забезпечує діалектичну єдність структурних одиниць матеріально-технічної бази, а отже, складових виробничого потенціалу фермерських господарств.

Синтез класичного та модифікованого підходів до тлумачення матеріально-технічної бази фермерських господарств дає змогу розглядати цю категорію в діалектич-

ній єдності змісту (необоротні та оборотні технології), з урахуванням інноваційного (активи) і форми використання (виробничі розвитку (рис.1)).

Рис. 1. Структура матеріально-технічної бази фермерського господарства

Звідси формування матеріально-технічної бази фермерських господарств можна розглядати як природно-еволюційний процес і як процес інноваційного розвитку за рахунок формування всіх видів ресурсів та якісного їх перетворення (рис. 2). В основі розширеного відтворення виробничого потенціалу мають бути масштабні зміни матеріально-технічної бази фермерських господарств і способи її інноваційного оновлення. Від рівня розвитку технічних систем і механізмів, які мають інноваційний характер, залежать обсяги випущеної сільськогосподарської продукції, її якість і конкурентоспроможність.

Тому до поелементної структури матеріально-технічної бази фермерських господарств також можна віднести інформаційні ресурси. Стосовно цього зазначимо, що у Німеччині один фермер годує сьогодні

140 осіб, 1990 року їх було 73, а 50 років тому – лише десять [8]. Досягнути такого рівня виробництва вдалося переважно за рахунок зростання технічної оснащеності, ефективного використання найновіших технологій та техніки.

Проте фермерське господарство – це господарство, яке за своєю природою докорінно відрізняється від інших сільськогосподарських підприємств; вихідним моментом у формуванні виробничої програми кожного фермерського господарства є запас праці фермера та його сім'ї, а також площа землі в користуванні. Земля і праця – чинники виробництва навколо яких формують і матеріально-технічну базу. Для формування матеріально-технічної бази сільського господарства необхідний широкий асортимент матеріально-технічних засобів, які класифікують за основними товарними група-

ми: автомобілі і причепа до них; трактори і причепа до них; будівельно-дорожні машини; сільськогосподарські машини і тваринницьке обладнання; електрообладнання та електроматеріали; інструмент; будівельні вироби; лісоматеріали; гумотехнічні вироби; нафтопродукти та інші види палива; господарські товари виробничого призначення; запасні частини; автотракторне електрообладнання; запасні частини до інших машин; тара та ін. Виробничий потенціал має бути сформований в такий спосіб, щоб не тільки оптимально поєднати всі складові, а й забезпечити раціональне використання наявних технічних засобів, що, з огляду на обмеженість передусім земельних ресурсів, є проблематичним. Хоча з економічної точки зору очевидний факт, що забезпечення окремо взятого фермерського господарства хоча б мінімальним набором технічних засобів малодоцільне, оскільки параметри господарства не забезпечать використання повною мірою потенціалу технічної бази.

Отже, динаміка кількості техніки у фермерських господарствах України показує чітку тенденцію до збільшення практично всіх засобів праці (табл.1). Власне це свід-

чить про покращання ситуації стосовно дотримання технологічного процесу в рослинництві. Але, найразючіша зміна кількості технічних засобів характерна для тракторів. Протягом досліджуваного періоду кількість тракторів у фермерів України зросла на 19665 одиниць, переважно за рахунок збільшення кількості колісних тракторів, які є універсальним і найпопулярнішим видом технічного засобу у сільському господарстві.

Фермерські господарства, які краще забезпечені, наприклад, тракторами, мають змогу в агротехнічно оптимальні терміни повніше застосовувати весь спектр сільськогосподарських машин для внесення мінеральних і органічних добрив, якісного догляду за посівами, що сприяє скороченню термінів посіву і збору врожаю та підвищенню врожайності сільськогосподарських культур. Із зростанням урожайності підвищується продуктивність праці, знижується собівартість продукції, відтак, збільшуються обсяги виробництва, здешевлюється продукція, тобто забезпечуються достатній рівень рентабельності виробництва та гідний розмір прибутку, який є джерелом відтворення.

Таблиця 1

**Розвиток машино-тракторного парку фермерських господарств України
(на кінець року, одиниць)**

Показник	Рік					2019 у% до 2000
	2000	2005	2010	2015	2019	
Трактори всіх марок	22118	30773	32029	34528	41783	188,9
з них:						
трактори (без тракторів на яких, змонтовані машини)	21690	29782	31090	33197	40181	185,3
Тракторні причепа	6422	12567	11985	9793	15017	233,8
Сівалки всіх видів	9982	15115	15990	19342	26197	262,7
Картоплесаджалки	362	619	697	715	701	193,6
Комбайни:						
зернозбиральні	4585	7688	8662	8774	9986	217,8
кукурудзозбиральні	165	429	371	321	457	277,0
кормозбиральні	422	641	551	493	383	90,8

льонозбиральні	44	74	38	14	x	x
картоплезбиральні	126	209	238	434	414	328,6
Бурякозбиральні машини	617	984	853	513	366	59,3
Жатки валкові	975	2639	2786	3592	5620	576,4
Сінокосарки тракторні	799	1608	1703	2001	2780	350,4
Дошувальні машини та установки (без поливних)	101	303	343	565	863	854,4
Доїльні установки та агрегати	410	597	484	780	1084	264,4
Транспортери для прибирання гною	852	1343	978	956	923	108,3
Плуги	н/д	н/д	10034	14490	19654	+9620
Культиватори	н/д	н/д	14098	19780	25309	+11211
Борони	н/д	н/д	30534	34363	35660	+5126

Джерело: Дані Держстату України за відповідні періоди.

У цьому контексті ми маємо на увазі, що збільшення кількості тракторів спричинило зростання кількості окремих видів сільськогосподарських машин. Зокрема у фермерських господарствах України за десять досліджуваних років кількість плугів зросла на 9620 одиниць, культиваторів – на 11211 штук, а борін на 5126 штук. Згідно з даними Головного управління статистики така сама тенденція характерна і для всіх областей України. Збільшення сівалок теж помітне у фермерських господарствах України. За досліджуваний період їх кількість зросла більш ніж у 2,6 рази.

Комбайни – надзвичайно важлива запорука забезпечення фермерськими господарствами якісного та вчасного збору врожаю сільськогосподарських культур. Останніми роками особливо зросла кількість зерно-та картоплезбиральних комбайнів – на 5401 та 288 штук відповідно.

Окрім тракторів, комбайнів та інших технічних засобів, у складі матеріально-технічної бази фермерських господарств також є виробничі засоби, які додатково забезпечені двигунами. Такі двигуни встановлюють на тракторах, автомобілях, комбайнах, інших сільськогосподарських машинах, а також на установках зернотоків, кормоцехів, складських та виробничих приміщень, окремих видах обладнання. Сукупність потужностей механічних двигунів, які встановлені на

машинах та механізмах, електродвигунів різних установок, утворює енергетичні потужності й характерна їх структурою, тобто відношенням окремих видів до загальної суми потужностей (табл. 2).

Отже, на початок 2018 року енергетичні потужності фермерських господарств України становили 7214 тис. кВт, що на 1356 тис. кВт більше ніж 2010 року. Основну частку з них становили двигуни тракторів – 48,8 % 2018 року та близько 45 % протягом досліджуваного періоду. Це абсолютно закономірно, адже кожне фермерське господарство намагається мати щонайменше один трактор.

Чимала частка припадає на двигуни комбайнів і автомобілів – приблизно по ¼ протягом усього періоду дослідження. Дещо насторожує факт, що у розрахунку на одне фермерське господарство кількість енергетичних потужностей зменшилась на 212 тис. кВт. Цей прикрий факт, звичайно, вплинув на своєчасність і якість виконаних робіт у межах технологічного процесу.

Отже, значна питома вага механічних двигунів, зокрема тракторів і комбайнів, зумовлена як бажанням кожного фермера мати у своєму розпорядженні власний найнеобхідніший набір техніки з позиції володіння певним майном, причому ліквідним, так і бажанням бути незалежним від парт-

нерів щодо оренди техніки чи виконання механізованих робіт.

Таблиця 2

**Динаміка обсягу і структури енергетичних потужностей
фермерських господарств України**

Види потужностей	2010		2012		2014		2016		2018*		Зміна, +/-, %	
	тис. кВт	%	тис. кВт	%	тис. кВт	%	тис. кВт	%	тис. кВт	%	тис. кВт	%
Енергетичні потужності - всього	5858	100,0	6106	100,0	6193	100,0	6774	100,0	7214	100,0	+1356	x
у тому числі двигуни тракторів	2627	44,8	2766	45,3	2818	45,5	3146	46,5	3379	48,8	+752	128,6
двигуни комбайнів і самохідних машин	1356	23,2	1448	23,7	1491	24,1	1717	25,3	1832	25,4	+476	135,1
двигуни автомобілів	1656	28,3	1672	27,4	1545	25,0	1682	24,8	1746	24,2	+90	105,4
інші механічні двигуни	26	0,4	30	0,5	38	0,6	35	0,5	55	0,5	+29	211,5
електродвигуни і електроустановки	192	3,2	188	3,1	299	4,8	192	2,8	198	2,7	+6	103,1
Устаткування для виробництва відновлювальної енергії	0	0	1	0,01	1	0,01	1	0,01	3	0,02	x	x
робоча худоба в перерахунку на механічну силу	1	0,01	1	0,01	1	0,01	1	0,01	1	0,01	x	x
Енергетичні потужності в розрахунку на одне фермерське господарство, кВт	446	x	474	x	192	x	211	x	234	x	-212	52,5

Джерело: розраховано згідно даних Держстату України. *На початок року.

Незначна питома вага електродвигунів та електроустановок у структурі енергетичних потужностей фермерських господарств (від 2,8 до 4,8 %) засвідчує обґрунтований раніше висновок щодо слабого розвитку тваринництва у фермерських господарствах та фактично відсутнього (недоцільного) розвитку первинної переробки продукції.

Показники оснащеності фермерських господарств технічними засобами та енергетичними потужностями значною мірою показують рівень відтворення виробничого потенціалу. Утримування технічного потенціалу на оптимальному рівні та ефективна організація його використання – вирішальний чинник забезпечення відтворювальних процесів виробничого потенціалу фермерських господарств, а відтак – зростання конкурентоспроможності.

Приватний аграрний бізнес насправді є дуже складною системою правових, еко-

номічних і організаційних відносин, яка може бути означена як внутрішньогосподарський механізм. Фермерство – це потужний уклад в аграрній сфері України, на який суспільство покладає завдання як забезпечення продовольчої безпеки держави, так і захисту соціальних інтересів селян. Тому, поряд із цілковитим усвідомленням економічної вагомості чинника приватної власності, досить істотним для досягнення і підтримання конкурентоспроможності є рівень техніки і технологій у фермерських господарствах. Тим більше, що фермерські господарства утримують тенденцію до укрупнення. Тобто вимоги до технічного забезпечення постійно зростають, а у трудомістких видах діяльності цей чинник завше посідає провідне місце.

Доцільно зауважити, що навіть сьогодні фермерські господарства в контексті їх матеріально-технічної бази і технологій, що використовують, загалом не відповідають

індустріальній моделі аграрного виробництва. Натомість в економічно високорозвинених країнах уже кілька десятиліть функціонує і відтворюється на інтенсивно-інноваційних засадах якісно нова модель сільського господарства – постіндустріальна. Її основа – високотехнічна і технологічна оснащеність. У нас навпаки: вітчизняному аграрному сектору та фермерському укладу нині притаманний критичний стан матеріально-технічної бази, який у свою чергу негативно впливає на продуктивність і ефективність використання землі й трудових ресурсів. Проявом цього є порушення наявних і затримка із впровадженням новітніх технологій вирощування сільськогосподарських культур, занедбання земельних угідь і тим самим вилучення їх із сільськогосподарського обробітку.

Розрахунки показують, що найвищий рівень оснащеності фермерських господарств необоротними активами спостерігаємо у господарствах із площею ріллі до 50 га (табл. 3), а машинами та обладнанням – у фермерських господарствах до 10 га, а також у великих фермерських господарствах із площею ріллі від 100 до 500 га.

Отже, фермерські господарства із розміром землекористування до 10 га за ознакою оснащеності машинами та обладнанням на 100 га сільськогосподарських угідь мають рівноцінний потенціал як великі фермерські господарства площею ріллі від 100 до 500 га. Разом таких фермерських господарств близько 35%.

Озброєність праці у фермерських господарствах показує дещо іншу закономірність. Найвищі показники вартості необоротних активів у розрахунку на одного працівника бачимо у більших фермерських господарствах із розміром землекористування від 20 до 500 га (55,6% господарств). Тобто кращі показники озброєності праці необоротними активами у досліджуваних групах фермерських господарств сформувалися під визначальним впливом більшої вартості необоротних активів.

Щодо озброєності машинами і обладнанням, найвищий рівень цього показника у двох останніх групах фермерських господарств, які, як правило, є моногалузевими, –

від 100 і більше 500 га ріллі (25,5 % господарств).

Очевидно, що всі вони добре оснащені технікою, яка необхідна для обробітку великих земельних масивів. Вищі показники озброєності вказують на інноваційний підхід у підборі системи технічних засобів для забезпечення вищої технологічності виробничого процесу. Як відомо, високі технології не потребують використання великих обсягів живої праці, що у свою чергу вказує на зниження рівня соціальної відповідальності у фермерських господарствах такого розміру.

Бачимо, що стосовно необоротних активів, фондівдача вища у фермерських господарств чотирьох груп – найдрібніших та найбільших за площею ріллі. Тобто у 29,4 % фермерських господарств, охоплених дослідженням, 2016 року було вироблено від 0,61 до 1,23 грн. на кожну використовувану гривню необоротних активів.

Щодо машин та обладнання, то їх ефективніше використовують у середній ланці груп фермерських господарств (81,7 % господарств). На кожну використовувану гривню вартості машин і обладнання у них було вироблено продукції і надано послуг від 2,07 до 2,74 грн. Більше значення досліджуваного індикатора у цієї ланки фермерських господарств вказує на більшу завантаженість техніки. Але зростання показника має межу: якщо основні засоби завантажені на 100%, то підвищувати обсяг виробництва і збуту можна тільки за рахунок закупівлі нової техніки, а це призведе до певного спаду фондівдачі в короткостроковій перспективі.

Фондомісткість характеризує потребу фермерських господарств у необоротних активах та техніці для забезпечення виробництва одиниці продукції або виконання одиниці робіт чи послуг. Оскільки фондівдачі – обернений показник до фондівдачі, то її найкраще значення спостерігаємо у фермерських господарствах, де фондівдача вища. Таким господарствам для забезпечення отриманого звітного року рівня чистого доходу необхідно менше необоротних активів та техніки, ніж іншим групам господарств. Отже, найефективніше техніку використовує середня ланка фермерських господарств із площею землекористування від 5 до 100 га ріллі. Ефективну опе-

раційну діяльність та належне відтворення виробничого потенціалу вони забезпечують за рахунок меншої кількості техніки у грошовому вимірі і через виробництво більшої кількості продукції й надання послуг на одиницю вартості цих активів. Стосовно ефективності використання необоротних активів загалом, то кращий рівень спостерігаємо у

малих господарствах (до 1 га ріллі), або у великих (від 100 до 500 га ріллі). У великих фермерських господарствах рослинницького напрямку на збільшення показників ефективності використання необоротних активів суттєво впливає вирощування високорентабельних культур.

Таблиця 3

Забезпеченість необоротними активами та ефективність їх використання у фермерських господарствах, 2016 рік

Група фермерських господарств за розміром ріллі, га	Частка господарств, %	Оснащеність за первісною вартістю, тис. грн на 100 га с.-г. угідь, грн		Озброєність праці за первісною вартістю, тис. грн		Фондовіддача за залишковою вартістю, тис. грн		Фондомісткість за залишковою вартістю, тис. грн	
		необоротними активами	машинами та обладнанням	необоротними активами	машинами та обладнанням	необоротних активів	машин та обладнання	необоротних активів	машин та обладнання
0,1 – 5,0	11,0	1517,4	404,1	44,2	11,8	0,69	2,74	1,45	0,36
5,1 – 10,0	8,4	1159,2	207,9	74,7	13,4	0,38	2,27	2,61	0,44
10,1 – 20,0	19,4	1150,9	133,0	134,3	15,5	0,23	2,07	4,44	0,48
20,1 – 50,0	33,6	1051,2	92,3	277,2	24,3	0,17	2,08	5,88	0,48
50,1 – 100,0	9,3	588,4	129,8	208,7	46,1	0,44	2,27	2,29	0,44
100,1 – 500	12,7	502,7	234,4	282,5	131,8	0,61	1,37	1,64	0,73
понад 500 га	2,8	308,9	189,9	213,6	131,3	1,23	2,09	0,81	0,48

Джерело: розраховано і побудовано згідно даних Держкомстату України

Подані дані свідчать, що машинооснащеність фермерських господарств покращується, на що вказує збільшення за розглядуваний період вартості машин і обладнання на одне господарство на 26,3 % та на один гектар сільськогосподарських угідь на 14,3 %.

Ринок сільськогосподарської техніки в Україні досить насичений, проте система постачання технічних засобів фермерським господарствам потребує вдосконалення. Недосконалі конструктивні особливості вітчизняної сільськогосподарської техніки визначають менший її попит. Але у свою чергу рівень забезпечення вітчизняного ґрунтообробною технікою – задовільний.

Висновки. Інколи, незважаючи на економічну недоцільність, фермери купують зазвичай вживану техніку. Причому останнім часом усе більше надають перевагу потужним тракторам і комбайнам, які використовують передусім у власному господарстві і тільки для власних потреб. При цьому треба зауважити, що фермери надто часто не дотримуються норм, стосовно безпеки та охорони навколишнього середовища. Надмірне технічне оснащення фермерських господарств призводить до неповного, а відповідно і нераціонального, використання техніки і формує високий рівень собівартості сільськогосподарської продукції. Відзначимо, що в інших країнах є добрий і виправда-

ний спосіб зниження витрат на механізацію. Ідеться про такі способи використання сільськогосподарської техніки як їх колективне використання, міжусідські, спеціальні послуги тощо, які набули особливого поширення в Німеччині, Франції, Австрії. На жаль, в Україні, за виключенням отримання механізованих послуг, ці форми виявилися неприйнятними. Переконати фермерів використовувати так технічні засоби, незважаючи на їх економічну доцільність, дуже складно, здебільшого через ментальність. Основними

мотивами фермерів щодо виконання робіт власними засобами механізації є: терміни виконання робіт, кращі експлуатація і консервація власних технічних засобів, велика ймовірність конфліктів за спільного використання техніки. Відзначимо, що велика частка фермерів вважає доцільним володіти власними основними знаряддями, а щодо дорогих спеціальних – брати їх в оренду або отримувати послуги, однак меншою мірою – спільно їх використовувати.

Література:

1. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник. Київ: КНЕУ, 2013. 779 с.
2. Бланк И.А. Управление формированием капитала. Київ: "Ника-Центр", 2000. 512 с.
3. Блауг М. 100 великих економістів до Кейнса = Great Economists before Keynes: An introduction to the lives & works of one hundred great economists of the past (Библиотека "Экономической школы", вып. 42) Москва.: СПб.: Экономикс, 2008. 352 с.
4. Эффективность использования производственных фондов в сельском хозяйстве. Москва: Колос, 1980. 144 с.
5. Экономико-статистическое изучение производственных фондов колхозов и совхозов. Москва: Статистика, 1972.
6. Саблук П.Т. Економічний інтерес у розвитку аграрного виробництва: монографія. Київ: ННЦ "ІАЕ", 2014. 356 с.
7. Могилова М.М. Оптимізація методів та норм амортизації основних засобів сільського господарства. Економічний аналіз. 2015. Вип. 19, т. 3.
8. Матеріально-технічне забезпечення сільського господарства України: посібник. [Лупенко Ю.О., Захарчук О.В., Вишневецька О.В. та ін.]; за ред. Ю.О. Лупенка та О.В. Захарчука. Київ: ННЦ ІАЕ, 2015. 144 с.
9. Захарчук О.В. Проблеми матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств України. Економіка АПК. 2014. № 7. С. 92—99.
10. Формування і реалізація державної політики розвитку матеріально-технічної бази АПК в Україні. Київ: ДОД ІАЕ, 2003. С. 25.
11. . Формування ринків матеріальних ресурсів АПК ; за ред. Г. М. Підлісецького. Київ : ІАЕ УААН, 2001. 428 с.
12. Pryor F. L. Market economic systems. Journal of Comparative Economics. Vol. 33, 2005, P 25-46.

References:

1. Andrijchuk, V.H. (2013) The economy of agricultural enterprises [Ekonomika pidpriemstv ahropromyslovoho kompleksu], KNEU, Kyiv, Ukraine.
2. Blank, Y.A. (2000) Upravlenye formyrovanyem kapytala [Management of capital formation], Nyka-Tsentr, Kyiv, Ukraine.
3. Blauh, M. (2008) 100 velykykh ekonomystov do Kejnisa [Great Economists before Keynes: An introduction to the lives & works of one hundred great economists of the past], Ekonomikus, St.Petersburg, Russia.
4. Kolyvanov, H.N. (1980) Effektivnost' yspol'zo- vanyia proyzvodstvennykh fondov v sel'skom khoz'iajstve [The effectiveness of the use of production assets in agriculture], Kolos, Moscow, Russia.
5. Pokyn'chereda, A.P. (1972) Ekonomiko-statys- tycheskoe yzuchenye proyzvodstvennykh fondov kol- khovoz y sovkhovoz [Economic-statistical study of productive assets collective and state farms], Statystyka, Moscow, Russia.
6. Sabluk, P.T. (2014) Ekonomichnyj interes u rozvyt- ku ahrarnoho vyrobnytstva [Economic interest in the development of agricultural production], NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine.
7. Mohylova, M.M. (2015) "Optimization methods and depreciation rates of fixed assets an agriculture", Eko- nomichnyj analiz, vol. 19, no. 3.
8. Lupenko, Yu.O. Zakharchuk, O.V. and Vysh- nevets'ka, O.V. (2015) Material'no-tekhnichezabepe- chennia sil's'ko- ho gospodarstva Ukrainy [Material and technical support of Agriculture of Ukraine], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine.
9. Zakharchuk, O.V. (2014), "Problems material and technical support farms Ukraine", Ekonomika APK, vol. 7, pp. 92—99.
10. Bilous'ko, Ya.K. Vojko, V.I. and Hukov, Ya.S. (2003) Formuvannia i realizatsiia derzhavnoi polityky rozvytku materi- al'no-tekhnichnoi bazy APK v Ukraini [The formation and implementation of state policy development of the material and technical base agri- business in Ukraine], DOD IAE, Kyiv, Ukraine.
11. Pidlisetskyi, H.M. (Ed.) (2001) Formuvannia rynkiv materialnykh resursiv APK [Formation of the markets of the material re- sources of the agroindustrial complex]. Kyiv: IAE UAAN [In Ukrainian]. 11.
12. Pryor, F.L. (2005) Market economic systems. Journal of Comparative Economics, 33, pp. 25-46 [In English].